

TARIK BUĞRA'NIN *KÜÇÜK AĞA* ROMANINDA KAHRAMANIN SONSUZ YOLCULUĞU*

Ahmet Faruk GÜLER

Roman kahramanları insanlar gibi her daim değişim ve dönüşüm içerisinde bir hareket hâindedirler. Kahramanı takip etmek aynı zamanda kendi içsel yolculuğumuzda seyir hâlinde yeni keşifler yaşamamıza da sebebiyet vermektedir. Bu bazen bireysel bazen de toplumsal yürüyüşün sembolik anlatımı ile romanların dünyasında karşımıza çıkar. J. Campbell; *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserinde, kahramanın bu yürüyüşünü psikanalitik açıdan değerlendirirken ‘ayrılma-erginlenme-dönüş’ izleği üzerinden hareketle bir çözümleme sürecine girer. Edebî metinlerde bu süreci takip etmek, bize bireyin dünyasını ve toplumların rüyasını anlaşılır kılar. Anladıklarımızı yorumlayıp hayatımızı şekillendirebilmek bu noktada edebî metinlerin gücünü ortaya koyması ve hayatımıza etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Tarik Buğra, *Küçük Ağa* adlı eserinde Türk milletinin kurtuluş savaşı verdiği bir dönemde yeniden diriliş meşalesinin yakılma sürecini, binlerce yıllık mazide saklı olan güçlerin roman dünyasındaki temel karakterler üzerinden sembolik düzlemde yansıtılması suretiyle anlatımını esas almıştır. Bu anlatım sürecinde İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa olma serüveni; karakterin değişim sürecinde yaşadıklarının toplumsal hayatla paralel giden boyutu, bu yazımızın temelini teşkil edecektir.

a. İstanbullu Hoca'nın Roman Dünyasına Girişi

İstanbullu Hoca, Mayıs ayınının 29'unda Akşehir'e gelir. Asıl adı Mehmet Reşit'tir fakat bu ad, eser boyunca ancak iki yahut üç kez geçecektir. Bu da

* Bu yazı "Ahmet Faruk Güler (2016), Arketipsel Sembolizm Açısından '*Küçük Ağa*' Romanının Şahıs Kadrosu Düzleminde İncelenmesi", *Asos Journal*, S. 24, s. 251-263 "makalesinden değiştirilip yeniden düzenlenmesiyle kaleme alınmıştır.

karakterin kişisel özelliklerinden ziyade toplumsal bilinci temsil ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu adın unutturulması, kahramanın bedeninden çırılçıplak soyunup ruhuyla -yani Türk toplumunun ruhuyla- olayların içerisine bırakılmış olmasını da ifade etmektedir. Adı artık Mehmet Reşit değil İstanbullu Hoca'dır ve adı gibi her şeyiyle, mantığıyla, zekâsıyla saltanatın savunucusu olacaktır. Romanın başkarakteri olan İstanbullu Hoca'nın Akşehir'e geliş amacı bellidir; Kuva-yı Milliye hareketini engellemek. Milletinin içerisinde bulunduğu kötü durumdan ötürü kurtuluşu halife ve saltanatın gören Hoca Efendi, Akşehir'e indiğinde kişiliği, bakışları, ses tonu, bilgisi vb. özelliklerinden dolayı kendini çok çabuk sevdirebilir. İstanbullu Hoca, pek genç olmasına rağmen artık sözü dinlenir insanların başında gelmektedir. O, bütün yüreği ve samimiyetiyle padişaha bağlıdır fakat Akşehir'de gördüğü Kuvvacıların da kendisi gibi düşüncelerinde dürüst ve samimi olduklarını anlayacaktır. Eser temelde bu çelişki üzerine kurgulanmıştır.

Kendi değerleri olan ve bu değerlere sıkı sıkıya bağlı, sorgulamadan inanan bir kimlik içerisindeki insanın inançlı bir ruh hâli ile hayat karşısında, yaşananlar karşısında davranışlarını İstanbullu Hoca şahsında okuyabilmek mümkündür. Akşehir'e gelmesi o ana kadar durağan bir ruh dünyasından mücadelenin gerçekleşeceği bir savaş alanına girmesi demektir. Nitekim yazarın İstanbullu Hoca'yı bir ateş çemberinin içerisine bırakarak J. Campbell'in 'ayrılma' olarak nitelendirdiği bir sürece tabi tutması ile eş değerdir.

Eserde İstanbullu Hoca haricinde üç karakter daha belirgin bir şekilde çeşitli özellikleriyle karşımıza çıkar: Ali Emmi, Reis Bey ve Çolak Salih. Bu üç karakter, İstanbullu Hoca'nın değişim sürecinde önemli rol oynayacak karakterler olmalarının yanı sıra bireysel kimlikleriyle ve temsil ettikleri değerlerle önemlidirler. Ali Emmi; bütün dürüstlüğü, sağduyusu ve yol göstericiliğiyle milletimizin binlerce yıllık birikiminin temsilcisidir. Bir nevi çağdaş Dede Korkut olarak nitelendirebileceğimiz bu karakter; aksakallı, kır saçlı ve bilgeliğiyle öne çıkar. Reis Bey ise kararlılığı, mantıksallığı, kültürel birikimi, tahsili ve terbiyesiyle aklın yani bilincin temsilcisidir. Toplumun münevver, aydın özelliklerini yazar, Reis Bey'in şahsında toplamıştır. Eserde çatışmayı yaşayan iki karakter bulunmaktadır: Çolak Salih ve İstanbullu Hoca. Çolak Salih'in iç dünyasındaki çatışma, daha çok bireysel olması itibarıyla İstanbullu Hoca'dan farklıdır. Esere Çolak Salih de İstanbullu Hoca gibi trenle gelmiştir. Çolak Salih'in geliş sürecinde iç dünyasındaki fırtınaları gözlemlemek mümkündür. Eserin başında savaşta kolunu kaybetmesiyle

psikolojik yıkıntı yaşayan Salih, küfrün uç noktasında dolaşırken daha sonra yüce bir vatanseverliğe doğru bir dönüşüm gerçekleştirir. Ruhunda yaşadığı bütün bu dönüşüm; bireyselliğin dar kalıpları içerisine sıkışıp kalır, bir adım daha ileri geçerek toplumsallaşamaz. Oysa İstanbullu Hoca, İstanbul'dan gelip Akşehir'de trenden indiği andan itibaren belli bir düşüncenin temsilcisi olarak karşımızdadır. Amacı; Kuvayımilliye'nin çalışmalarını engellemek, saltanata, halifeye bağlı insanlar yetiştirmektir. Anlaşıldığı itibarıyla İstanbullu Hoca'nın trajedisi daha çok sosyaldir fakat Çolak Salih'te bu sosyalliği görmemiz mümkün değildir.

Romanda geçen “Bir silah kendi kudretini nasıl bilmezse hoca da öyledi.” (s. 52) cümlesi, Hoca Efendi'yi belki de en güzel bir şekilde ifade eden bir cümledir. Kendi kudretinin farkında olmayan, sonraki süreçte Akşehir'de yaşadıklarıyla birlikte “erginlenme” sürecine girerek değişimi yaşayan Hoca Efendi kendi yolculuğundan başarı ile çıkabilmeye çalışacaktır.

b. Gerçeğin Kıyısında

Genel kabullerden çıkabilmek ve geleneksel olandan bağı koparmadan yeniye ulaşabilmek oldukça sancılı bir süreci de beraberinde getirmektedir. Gerçeğin kıyısında dolaşmaya başlayan İstanbullu Hoca; artık ruh dünyasında ikilemi yaşayan, huzursuz ve mütereddit bir yapıdadır. Bu durum, romanın dünyasında belirgin ve başarılı bir şekilde işlenmektedir. “İstanbullu Hoca, Akşehir'deki insanların ve genel anlamda Türk milletinin yaşadığı trajik çelişkinin temsilcisi durumundadır.” (Burcu Yılmaz, 2012: 199) Doğruyu aramakta olan Türk insanı İstanbullu Hoca'nın şahsında doğruyu yanlış yerde aramaktadır yani altı yüz yıllık mazisinde. Bunu engellemek isteyen Doktor Haydar, vaaz esnasında Hoca Efendi'den söz hakkı isteyerek kendi düşüncelerini ifade edecektir. Doktor Haydar, Akşehir'in tanınmış ailelerinden olup askerî doktor olarak uzun süre savaşta yer almıştır. Memleketine geldikten sonra ortamın bozukluğunu fark ederek Kuvayımilliye saflarında yer alır. Böylece ilk çatışmanın yaşandığı bu anda Hoca Efendi'nin ruh dünyasına da ilk darbe vurulmuş olacaktır. Nasıl ki koca bir çınarın yok edilmesi birden olmayacaksa Hoca Efendi'nin de ruh dünyasında değişim aniden değil, küçük darbelerle gerçekleşecektir.

Hoca Efendi ile Dr. Haydar Bey'in camide vaaz esnasındaki çatışması, ondaki uyanış sonrasında hangi yolu izlemesi gerektiğinin ipuçlarını vermiş ve Hoca yönünü Doktor Bey'e yani Kuvayımilliye'ye dönerek doğru yolda ilerlemeye devam etmiştir. Hoca Efendi için bu pek o kadar kolay olmayacaktır çünkü üzerinde altı yüz yıllık bir yük bulunmaktadır ve bunu atmak

pek de öyle kolay olmasa gerekir. Hoca Efendi'nin vaaz esnasında söylediği: "Sen Müslümansın ve Osmanlısın." (s. 95) ibaresi onun Osmanlı tarihi öncesine gidemediğini gösteren gerçeklerden uzak kişiliğinin bir göstergesidir. Nitekim Kuvayimilliyeyi kötüleyen Hoca'nın Akşehir halkı üzerinde büyük tesiri olacağından Doktor Haydar müdahale etmek zorunda kalacaktır. Bu onların ilk karşılaşmalarıdır. Doktor'un söyledikleri cemaat üzerinde olumlu etki yaparken, Hoca Efendi bazı noktalarda sıkışmakta ve düşüncelerinin bu denli sarsılır olmasından dolayı kendisini sorgulamaktadır. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu sarsıntı küçük bir kar topundan kocaman bir çığa dönüşecektir.

c. Yüzleşme

Erginlenme sürecinin gerçekleştiği ve değişimin kendini gösterdiği süreç İstanbullu Hoca'nın ruh dünyasındaki fırtınaları dindirmesi ve kendisine bulduğu çözüm ile gerçekleşecektir.

Mitolojik kahraman, görünenin aksine öncelikle yolculuğunu içe doğru yapmaktadır. Bu yolculuğunda başarılı olursa daha fazla acı çekmez, korkuları yine de vardır.

"Kişinin ne olduğunu, kendi içinde bulunan özü keşfetmesi gerektiğinin altının çizildiği bir dünya olan 'İç Benlik', edebî eserlerde uyanışı yaşamadan önce kahramanın elinde olan gücün farkında olmaması ve akabinde kendi gerçeklerini keşfetmesiyle birlikte harekete geçtiği an olarak özetlenebilir." (Namlı, 2007: 1213)

İç beniyile bütünleşip kendi gerçeklerinin farkına varan birey (İstanbullu Hoca'da olduğu gibi), daha sonra hayat serüvenindeki yürüyüşüne kendine güveni olan bir kahraman olarak dış dünyada devam edecektir fakat kafasındaki sorular hiçbir zaman için son bulmayacaktır.

Evden ayrılan Hoca, zihnen değişime uğradığı gibi bedenen de değişmiştir. Geriye sadece yeni bir ad alması kalmıştır. Kaçmasından sonra yanında kalmaya başladığı Çakırsaraylı ona "Küçük Ağa" adını verir. "Emme sana Hoca demeyelim gayri Hoca Efendi, kusura kalmazsın değil mi? Sana Ağa deriz. Bana da ağa derler. Karışmasın diye sana gel Küçük Ağa diyelim." (s. 257) İnsanoğlu bu dünyada ismiyle var olmaktadır, en başta "Mehmet Reşit" adından sıyrılıp daha sonra "İstanbullu Hoca" adıyla devam eden kahraman en son "Küçük Ağa" adıyla varlığını devam ettirmektedir. Değişimin tüm aşamaları tamamlanmış, geriye daha önce de dediğimiz gibi sadece iç beniyile karşılaşip bütünleşmesi kalmıştır.

“Sanki her şey yeniden başlıyordu, tıpkı 1071'deki gibi, tıpkı 1299'daki gibi.” (s. 292) Özellikle dikkat edilmesi gereken husus Küçük Ağa, İstanbullu Hoca olduğu dönemde tarih olarak Ertuğrul Gazi'den öncesine geçemezken isim değişimi ve uyanışla birlikte Türk milletinin tarihî serüveni içerisinde önemli bir yere sahip olan 1071 yılına atıfta bulunacaktır.

Tarihsellik bağlamında 1299 tarihinden önceye gidilebilmesi ve 1071 gibi Sultan Alparslan tarafından Anadolu'nun kapılarının açılıyor oluşunun hatırlanması, kolektif ruhun uyanışının gerçekleştirilmesinin bir ifadesidir. Artık her şey yeniden başlamaktadır. Binlerce yıllık mazisi içerisinde yer alan yeniden doğuşlara bir yenisi daha eklenmektedir. Koca bir ağaçtan yeni bir sürgü daha fişkırmaktadır.

“Sanki Anadolu kocaman bir kovandı da oğul vermeye hazırlanıyordu, ölen arılar dışarı atılacak, bölümler temizlenecek, çiçek tarlalarına doğru o yaratıcı, o biriktirici, o eşsiz uçuşların sevki başlayacaktı. Kısacası sallantılar, kararsızlıklar, bozgun tohumları ve ürkeklikler eriyip gitmiş, ufuk aydınlanmış, ruh doğmuştu, ruh, o yaratıcı ruh!..” (s. 292-293)

Kahramanın damarlarında var olan ve en zor anlarımızda bize yardım eden o ruh -yani Türk ruhu- yeniden kendini göstermiş ve bir millet, tarih içerisinde bir kez daha doğuşu yaşamıştır. Bu doğum yepyeni hayatların, yepyeni bir dünyanın müjdecisidir. Âdeta bir Phonex gibi Türk milleti, kendi küllerinden doğmaktadır. İstanbullu Hoca'dan Küçük Ağa'ya doğru gerçekleşen bu erginlenme süreci, her şeyi geride bırakmayı gerektirmektedir. İçsel dönüşüm yeniden doğuşun gerekliliğidir.

İstanbullu Hoca, kişisel sınırları aşmanın acısını ruhunda duymakta ve milletinin ruhuyla bütünleşerek ilerleme gayreti içerisinde girmektedir.

“Küçük Ağa, er veya geç, yolunu değiştirecekti. Bunu çekinmeden iddia edebilirdi. Fakat bu işin bu kadar çabuk, böyle kolay ve hayırlı olması Salih'in yüzündendi.” (s. 310)

Küçük Ağa'nın Kuvayımilliyeye saflarına düşünce olarak katılması, Çolak Salih ile karşılaşması sonrası olacaktır ve romanda bir geriye dönüş yapılarak Salih'in Küçük Ağa'yı arayışı, onu bulması sonrasında konuşmaları anlatılacaktır.

“İstanbullu Hoca'dan Küçük Ağa doğmuştu ve hangi doğum o kadar sancılı olabilirdi? Peki, Küçük Ağa ne olacak? Yeni bir nehre, nehirlerin en delidolusuna geçiyordu ve akışın yönü yordamı belli değildi. Kimlerle karşılaşacak, kimlerle elbirliği edecek, kimlerle didişmek zorunda kalacaktı.” (s. 352)

J. Campbell, karakterin değişim sürecindeki yeniden varoluşu ‘balina karnı’ ifadesiyle dile getirmektedir. Bu süreç kişinin kendi benini yok edip yeniden varoluşudur.

“Büyülü eşikten geçişin bir yeniden doğum alanına geçme olduğu fikri, bütün dünyada balinanın karnının rahim imgesiyle simgelenmiştir.” (Campbell, 2000: 107)

Mehmet Reşit’ten İstanbullu Hoca oluşu ve akabinde Küçük Ağa olarak dünyaya gelmesi “balinanın karnın”dan geçerek yeni bir doğumu yaşayan kahramanımızın uzun yolculuğunu ifade etmesi bakımından önemlidir.

d. Dönüş

Ruhsal değişimi yaşayan İstanbullu Hoca, artık Küçük Ağa kimliği ile mücadelenin içerisinde yer almaktadır. Eserin başında Akşehir’e gelen karakter, büyümesini tamamlayarak “dönüş” sürecine geçecektir.

Eserde artık Küçük Ağa adı Ankara’da dilden dile dolaşmaktadır ve kimse onun İstanbullu Hoca olduğunu bilmemektedir. İstanbullu Hoca, Akşehir’den ayrıldığı andan itibaren ölmüştür ve bir süre sonra köye giden kanlı gömlekle oradaki insanlarca bedensel olarak öyküsünü tamamlamıştır.

Benliğinde değişim aşamalarını başarıyla geçen kahramanımız artık kendi iç dünyasına yönelecektir. Ankara’da daha faydalı olacağını gören Küçük Ağa, son bir eksiği olan kişisel animasıyla bütünleşmek üzere Akşehir’e gider. Orada gerçeklerle yüz yüze gelir ve eşinin ölümüyle birlikte saadeti hemen hemen hiç yaşayamayarak oğlunu alarak gider. Çocuk miti, şimdiki zamanla gelecek arasındaki bağlantıyı ifade eder. Kültürün ve mitlerin devamını sağlaması açısından önemlidir.

Çocuğun varoluşu, önce bireyin daha sonra ise toplumun varoluşunun bir ifadesidir. Bu sebeple fert ve cemiyet açısından göz bebeğidir. Nitekim Küçük Ağa için de Mehmet yeni bir doğuştur. İstanbullu Hoca’dan Küçük Ağa’ya evriliş sürecinde dünyaya gelen evlat, gelecek kuşaklara Küçük Ağa’nın bıraktığı bir temsilci konumundadır. Artık onu Ankara’da yeni bir gelecek beklemektedir. Tüm olumsuzluklara karşın mücadelesini verecek, yaşanan onca hadise sonrasında dökülen kanların, bu ülke insanı için -daha doğrusu gelecek için, Mehmetler için- döküldüğünü anlatmaya gayret gösterecektir.

Sonuç

Bir devletin küllerinden yeni bir devletin doğuşu sırasında ortaya çıkan karışıklıklar yüzünden yitirilen bilinç neticesinde oluşan kaotik ortam,

bir milletin kolektif ruhunu harekete geçirecektir. Nitekim öyle de olur ve harekete geçen kolektif şuur eserde Küçük Ağa'nın şahsında vücut bulacak, akabinde kahramanların yüzlerce yıldır yaptıkları o sonsuz yolculuğa çıkarılacaktır.

Mehmet Reşit'in İstanbullu Hoca, İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa olma serüveni yüzlerce yıllık tarihimizin aynı zamanda bir özetidir. Kurgu dünyasında işlenen bu ruhsal büyüme süreci toplumun her kaotik döneminde farklı isimler etrafında yeniden vücut bulacaktır. Millî olanın evrensel olanla bütünleştiği bu yapıda Tarık Buğra; toplumun tarihle, insanla ve kendisiyle gerçekleştireceği yüzleşmelerin temel çıkış noktası olacağı gerçeğine vurgu yaparak eserinde bu düşünceyi başarıyla kaleme alır.

Kaynaklar

BUĞRA, Tarık (2000), *Küçük Ağa*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

BURCU YILMAZ, Ebru (2012), *İnsanı Yüceltme Kaygısında Bir Yazar Hikâye ve Romanlarıyla Tarık Buğra*, MEB Yay., Ankara.

CAMPBELL, Joseph (2000), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, Kabcacı Yayınları, İstanbul.

NAMLI, Taner (2007), "Arketipsel Sembolizm Açısından Elif Şafak'ın 'Pinhan' Romanının İncelenmesi", *Turkish Studies*, 2/4, s. 1210-1230.